

Fgh Revisjon AS
Flors Gate 2A
3211 SANDEFJORD

VÅR REFERANSE
18/9731

DERES REFERANSE

DATO
15.03.2019

Endelige merknader

Det vises til tidligere korrespondanse i forbindelse med Finanstilsynets kontorbaserte tilsyn av FGH Revisjon AS ("FGH"), samt møte den 12. mars 2019. Kontrollen begrenset seg til å se på utvalgte deler av revisjonen av ett selskap ("Selskapet"). FGH overtok som revisor for selskapet den 17. november 2016, og erstattet da tidligere revisor Ernst & Young AS ("EY"). Tilsynet med FGH hadde sin bakgrunn i videre oppfølging av de forhold som medførte at Finanstilsynet i endelige merknader av 13. september 2018 konkluderte med at det eksisterte en plikt for EY til å si fra seg oppdraget som selskapets revisor, jf. revisorloven § 7-1 første ledd.

Akseptvurderingen

I henhold til god revisjonsskikk rettet FGH før villighetserklæringen ble avgitt en forespørsel til tidligere revisor om det eksisterte forhold som skulle tilsi at man ikke kunne påta seg oppdraget. I sitt tilsvarende bekreftet EY ikke at det ikke forelå noen slike forhold, men minnet om usikkerheten knyttet til foretakets forutsetninger for fortsatt drift. Videre ble det bedt om og mottatt kopi av nummererte brev de siste to årene.

Den angjeldende selskap har hatt negative resultater og negativ egenkapital i alle år siden stiftelsen i 2006, og fra og med 2010 har det vært en betydelig underdekning også hensyntatt ansvarlig lån fra hovedaksjonær (to-sifferet antall millioner i 2015). I hvert av de fem påfølgende årene hadde tidligere revisor i revisjonsberetninger og nummererte brev inntatt presiseringer knyttet til at aksjekapitalen var tapt, at det eksisterte vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift og påpekt styrets handleplikt. Som det fremkom av den historiske finansielle rapporteringen hadde selskapet i en årrekke jobbet med tilrettelegging og utvikling av en rekke prosjekt, og forsøkt innhente finansiering for realisering av disse. Prosjektene som ble beskrevet i styrets årsberetninger vedrørte prosjekter knyttet til alt fra utvikling av infrastruktur, utvinning av olje & gass, skog og sjømat, til diverse finans- og kulturprosjekter. Fra og med 2012 har selskapets begrensede inntekter derimot utelukkende knyttet seg til fremleie av deler av selskapets leide lokaler. Presiseringen om usikkerhet ved fortsatt drift i revisjonsberetninger til selskapets årsrapporter for årene 2015-2017 har inneholdt opplysninger om at "*selskapet ikke har inntektsbringende kontrakter*".

Finanstilsynet legger til grunn at det under normale omstendigheter vil kunne forventes å ta noe tid før en ny revisor har opparbeidet seg dyp kjennskap til selskapets, dets virksomhet og realiteten av selskapets prosjekter. Som en del av akseptvurderingen ved revisorskifte forventes det likevel at ny revisor skaffer seg en grunnleggende forståelse for selskapets virksomhet, herunder bakgrunnen for

skifte av revisor. Kunnskapen må være tilstrekkelig til å forstå eventuelle revisjonsmessige konsekvenser av aktuelle problemstillinger, kapasitet og kompetansebehov mv.

I tilfeller som her, hvor det foreligger en historikk for brudd på lov og forskrift, anser Finanstilsynet at den virksomhetsforståelsen ny revisor må skaffe seg i forbindelse med akseptvurderingen også må være tilstrekkelig til at det er mulig å evaluere rimeligheten og tilstrekkeligheten av tiltak ledelsen foreslår for å rette opp i forholdene, i dette tilfellet en uforsvarlig egenkapital.

Finanstilsynet anser også at ny revisor som en del av rutinene for aksept av nytt oppdrag skal vurdere om det foreligger forhold som ville ha medført at han selv måtte ha fratrudd, jf. ISA 220 punkt 12 og 13. I denne sammenheng påpekes det at ny revisor står fritt til å be tidligere revisor om all informasjon som er av betydning for den fremtidige revisjonen, uten at taushetsplikten er til hinder for dette, jf. revisorloven §§ 7-1 og 7-2. Det er ny revisor som setter rammen for den informasjon og dokumentasjon som skal fremlegges, og i noen tilfeller vil det kunne være hensiktsmessig for ny revisor å innta i sin forespørsel til tidligere revisor forhold som er nødvendig å få en tilstrekkelig og hensiktsmessig forståelse av virksomheten, ledelsens integritet mv.

I akseptvurderingen, datert 15. november 2016, finner ikke Finanstilsynet spor av revisors konkrete vurdering av at det over flere år hadde foreligget vesentlige brudd på lov og forskrift uten at det hadde blitt iverksatt tilstrekkelige tiltak fra styret. Det er for Finanstilsynet vanskelig å forstå hvordan De på tidspunktet for akseptvurderingen kunne ha hatt grunnlag til å mene at det var realistisk at tiltak som var tilstrekkelige til å utbedre bruddene på bestemmelsene i aksjeloven ville bli gjennomført i den nærmeste fremtid. Vedrørende prosjektene så fremgår det av revisjonsdokumentasjonen for 2016 at Deres forståelse av virksomheten tilsa at eventuelle inntekter fra disse prosjektene ble antatt å ligge "noen år frem i tid". Det fremstår for Finanstilsynet således at De har akseptert en strategi som i realiteten innebar at egenkapitalen skulle gjenvinnes ved fortsatt drift for eksisterende og potensielt nye kreditorers regning og risiko. Deres første kommunikasjon til selskapet hvor De minner på styrets handleplikt er gjennom nummerert brev og revisjonsberetning i mai 2017.

Oppsummert er Finanstilsynet av den oppfatning at FGH ikke skulle ha tatt på påtatt seg oppdraget som revisor før selskapet kunne dokumentere at det var utført tilstrekkelige tiltak for å rette på bruddene på aksjeloven §§ 3-4 og 3-5. Alternativt at De før villighetserklæringen ble avgitt skulle ha krevd at det forelå formelt bindende avtaler som tilsa at disse forholdene ville bli utbedret innen kort tid, for eksempel gjennom at eksisterende aksjonærer bidro med både tilstrekkelig frisk ny kapital, samt konverterte den ansvarlige lånekapitalen til egenkapital. At revisor ikke gjorde dette anses av Finanstilsynet å være et grovt brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd.

Revisjon av utvalgte deler av årsrapportene for 2016 og 2017

Den bokførte egenkapitalen i selskapets avlagte årsregnskap for 2016 og 2017 tilsa ikke at situasjonen var forbedret, og ingen kapitalendringer er heller meldt foretaksregisteret i 2018. De avgitte revisjonsberetningene for 2016 og 2017 er umodifiserte med unntak av en presisering av at egenkapitalen er tapt og at det foreligger en vesentlig usikkerhet knyttet til fortsatt drift.

I det videre fremkommer Finanstilsynets vurderinger knyttet til i) revisors plikter i forhold til øvrig informasjon i styrets årsberetning, ii) revisors vurdering av selskapets evne til fortsatt drift i årsregnskapet for 2017 og iii) revisors oppfølging av styrets handleplikt og vurderinger opp mot plikten til å fratre.

Vedrørende revisors plikter i forhold til øvrig informasjon i styrets årsberetning

Revisor er i henhold til revisorloven § 5-2 annet ledd, ISA 720, pålagt å lese og vurdere om den øvrige informasjonen som gis i selskapers årsrapport inneholder vesentlig feilinformasjon eller er i uoverensstemmelse med regnskapet. Også styrets årsberetning for 2016 omtaler liknende prosjekter og framtidsutsikter som i foregående år. Revisor har opplyst om at han i forbindelse med avleggelse av selskapets årsregnskap i mai 2017 innhentet en oppdatering på statusen av selskapets prosjekter. Selskapet skal da blant annet ha informert om forarbeid knyttet til et nytt prosjekt vedrørende produksjon og foredling av en mineralressurs, delvis beliggende på hovedaksjonærens private eiendom og delvis på eiendom tilhørende tredjeparter. Dette prosjekter er i styrets årsberetning oppgitt å kunne bidra med betydelige volumer og stor fremtidig lønnsomhet. Revisor har redegjort for at han på tidspunktet for avleggelse av årsregnskapet for 2016, hverken for dette eller øvrige prosjekt, var kjent med signaler om at opplysningene han ble forelagt av selskapet ikke var troverdige.

Finanstilsynet kritiserer foran at De ikke opparbeidet Dem en tilstrekkelig forståelse for selskapets virksomhet, herunder realismen i strategier og framtidsutsikter. Som følge av dette, anser Finanstilsynet det derimot nærliggende å legge til grunn at De per tidspunkt for avleggelsen av årsregnskapet for 2016 ikke hadde identifisert uoverensstemmelser mellom den øvrige informasjon som ble gitt i styrets årsberetning og den forståelsen De hadde av enheten. Således, anser Finanstilsynet at revisors plikter om ytterligere undersøkelser og tiltak i ISA 720 punkt 16-25 ikke var utløst for Dem på dette tidspunktet.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet for 2017 oppgir De å ha stilt Dem noe mer tvilsom til om prosjektene ville bli gjennomført, blant annet som følge av at finansieringen fortsatt ikke var kommet på plass. Da regnskapslovens krav om styrets årsberetning falt bort for små foretak med virkning fra og med 2017, og selskapet ikke inkluderte en slik årsberetning i sin årsrapport for 2017, måtte De i motsetning til i forutgående års revisjon ikke lenger ta konkret standpunkt til tilsvarende øvrig informasjon om disse prosjektene. Etter Finanstilsynets vurdering burde Deres økende skepsis til realismen i prosjektene derimot i større grad ha blitt reflektert i Deres fortsettelsesvurdering, se eget punkt om dette senere.

Revisors vurdering av forutsetningen om fortsatt drift for 2017:

Selskapets årsregnskap for 2017 er avlagt under forutsetning om fortsatt drift, men det er i note opplyst om at det foreligger en vesentlig usikkerhet da aksjekapitalen er tapt og selskapet er avhengig av tilførsel av ny kapital. I likhet med for forutgående år har De i revisjonsberetningen inntatt en presisering om at det faktisk er egenkapitalen er tapt og foretaket ikke har inntektsbringende kontrakter tilsier at det foreligger en vesentlig usikkerhet for fortsatt drift. En slik presisering innebærer en konklusjon om at De anser at ledelsens forutsetning om fortsatt drift kan legges til grunn. Alternativet hadde vært et forbehold om fortsatt drift, eller en negativ beretning.

Revisor skal innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for at ledelsens forutsetning om fortsatt drift ved utarbeidelsen av regnskapet er riktig å legge til grunn, jf. ISA 570 punkt 6. Når det slik som her eksisterer forhold som kan skape tvil av betydning om selskapets evne til fortsatt drift, skal revisor gjennomføre ytterligere revisjonshandlinger, jf. ISA 570 punkt 16. Perioden som skal legges til grunn for vurderingen er minst 12 måneder fra balansedagen, 31. desember 2017, jf. ISA 570 punkt 6.

Selskapets plan for å sikre tilstrekkelig tilgang på kapital for å sikre fortsatt drift knyttet seg til det tidligere nevnte mineralutvinningsprosjektet selskapet hadde hatt under utvikling, som var tenkt lagt inn i et heleid datterselskap og deretter solgt til eksterne investorer. Selskapet hadde for dette prosjektet innhentet en verdsettelse fra en ekstern part, hvor verdien var estimert til i størrelsesorden flere ganger selskapets bokførte negative egenkapital. Fra selskapet mottok De både den diskonterte kontantstrømanalysen som nåverdi estimatet baserte seg på, samt en del av selskapets løpende korrespondanse til potensielle investorer og tilbydere av mellomfinansiering, herunder norske privatinvestorer, ulike skandinaviske banker og et internasjonalt alternativt investeringsfond.

Selskapets vurdering av fortsatt drift baserer seg på en forventning om en kontantstrøm generert gjennom realisering av det nevnte prosjektet ved salg av aksjer i et tenkt nyopprettet datterselskap. Det påhviler da revisor å utføre revisjonshandlinger for å vurdere påliteligheten av denne forventede kontantstrømmen, herunder om forutsetningene som er benyttet i nåverdiregningen av prosjektet er tilstrekkelig underbygd, jf. ISA 570 punkt 16c og ISA 540. Revisor har overfor Finanstilsynet opplyst om at det i revisjonen ble lagt til grunn at verdiestimatet var utarbeidet av en ekstern ekspert utpekt av selskapets ledelse. Omstendighetene var slik at selskapet og dets hovedaksjonær var i en svært utsatt finansiell situasjon, prosjektet var umodent og det eksisterte hverken avtaler om tilgang på ressursene eller offentlig godkjenning for utvinning, og verdiestimatet var av avgjørende betydning for vurdering av selskapets evne til fortsatt drift.

Etter Finanstilsynets vurdering tilsier god revisjonsskikk da at revisor skal vurdere både eksperten og ekspertens arbeid nærmere, jf. ISA 500 punkt 8. I forhold til førstnevnte finner Finanstilsynet mangler ved at revisor ikke har vurdert om det faktum at ekspertens kontoradresse (lik som selskapets kontoradresse) og bostedsadresse (nær selskapets hovedaksjonær) innebar trusler mot dennes objektivitet og således påliteligheten av verdiestimatene, jf. ISA 500 punkt A37-A43. Videre, en manglende vurdering av om eksperten hadde en relevant bransjekompetanse. I forhold til ekspertens arbeide og verdiestimat finner Finanstilsynet mangler ved at revisor ikke har foretatt noen som helst vurdering av dette, og derfor heller ikke rimeligheten av at nåverdien var beregnet på kontantstrømestimer som ikke inkluderer betaling av vederlag for tilgang til (kjøp av) de mineralressursene som skal utvinnes og at virksomheten var forutsatt å generere positiv kontantstrøm allerede i 2018, jf. ISA 500 punkt A48.

Finanstilsynet finner videre ingen spor av at De har utført revisjonshandlinger for å vurdere realiteten eller gjennomførbarheten av salget av dette prosjektet, som ledelsens vurdering av fortsatt drift bygger på. Eksempelvis har De ikke innhentet noen av de avtaleutkast selskapets ledelse har gitt Dem opplysninger om, for å verifisere deres eksistens. Vedrørende selskapets gjentatte opplysninger om at finansieringen enten er i orden eller er nært forestående, så har De ikke forespurt hvorfor de likevel ikke ble gjennomført. For det konkrete finansieringsalternativet som selskapets ledelse fortsatt arbeidet med på tidspunktet for avleggelse av årsregnskapet har De ikke undersøkt nærmere hvorfor selskapet to måneder forut hadde uttalt at finansieringen var sikret til tross for at det fra motparten bare forelå en bekreftelse på mottatt lånesøknad og opplysning om at den videre behandling av søknaden ville startes etter at selskapet hadde betalt diverse gebyrer. Dette anses å være et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 570 punkt 16b og kravet i ISA 200 om at revisjonen skal utføres med profesjonell skepsis.

Av e-post korrespondansen revisor har mottatt fremkommer det også opplysninger om at selskapet har pågang fra utleieren av kontorlokalene for ubetalt husleie, selskapets største enkeltstående utgiftspost. I perioden 2015-2017 har selskapets leverandørgjeld seksdoblet seg, og per 31. desember 2017 er skyldige beløp til usikrede leverandører mer enn 1,5 ganger de totale driftskostnadene for 2017. Dette indikerer at betydelige andeler av selskapets husleie for de siste 2 årene ikke er betalt. Videre tilkommer at selskapet i flere år ikke hadde betalt påløpte renter på sin betydelige gjeld til eksterne långivere med sikkerhet. Disse forholdene indikerer sterkt at selskapet i tillegg til å ha vært insuffisient i flere år, også kan være illikvid, og driver på usikrede kreditors regning og risiko. Til tross for at revisor var eller burde ha vært kjent med disse forholdene, inneholder revisors arbeidspapirer for fortsatt drift vurdering ingen omtale av den utestående husleien eller en vurdering av om hovedaksjonæren har fortsatt evne og vilje til å finansiere virksomheten.

Finanstilsynet anser revisors manglende utførelse av de revisjonshandlinger som er nevnt i avsnittene foran for å utgjøre grove brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 500, 540 og 570. Som en følge av dette anses De ikke å ha innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for at det er riktig og legge ledelsens forutsetning om fortsatt drift til grunn, eller alternativt om det i revisjonsberetningen skulle vært tatt et forbehold.

Som det fremkommer så er De som revisor omtalt i og innkopiert som mottaker av en rekke e-poster til diverse interessenter, hvor den nevnte verdsettelsen fremkommer, og hvor det blant annet angis at "*alle impliserte parter har fått tilgang på alt tilgjengelig materiale samt all mail korrespondanse.*" Finanstilsynet påpeker at slike opplysninger kan være egnet til å skape forventninger hos mottakeren om en involvering fra revisor som kan avvike fra virkeligheten. I slike situasjoner skal De foreta en nærmere vurdering av om det kan foreligge en situasjon med utilbørlig bruk av den praktiserende revisors navn og treffe passende tiltak, jf. det Internasjonale rammeverk for attestasjonsoppdrag punkt 96.

Revisors oppfølging av styrets handleplikt mv. og vurdering opp mot plikten til å fratre
Om styrets handleplikt i asl § 3-5 er utløst, så bør styrets vurdering være grundig dokumentert. Hvis styret i denne vurderingen kommer til at det ikke finnes grunnlag for å foreslå tiltak eller disse ikke lar seg gjennomføre, så skal det foreslå selskapet oppløst. I revisjonsdokumentasjonen vedrørende både 2016 og 2017 konkluderes det med at "handleplikt er gjennomført", uten at dette er nærmere begrunnet. Selskapets styre er i nummererte brev av 2. mai 2017 og 14. mars 2018 likevel påminnet om at det påhviler en slik handleplikt. I det sistnevnte brevet omtales styrets handleplikt i noe større bredde, blant annet ved at De ber styret dokumentere sine vurderinger om forutsetningene for fortsatt drift og minner styret på at det kan bli holdt erstatningsansvarlig om det ikke overholder sin handleplikt etter aksjeloven.

Revisor har overfor Finanstilsynet redegjort for at konklusjonene i arbeidspapirene om at "handleplikten er gjennomført" baserte seg på at selskapet jobbet aktivt med å videreutvikle og realisere gevinster gjennom salg av prosjektene, alternativt finansieres og gjennomføres ved opptak av ny lånekapital. Etter Finanstilsynets vurdering er ikke dette tiltak som er dokumentert på en slik måte at de tilfredsstiller kravet til styrets handleplikt.

Revisor har gjort sine fortsettelsesvurderinger i forbindelse med oppstart av planleggingen av neste års revisjon, henholdsvis i oktober/november 2017 og september 2018. Etter Finanstilsynets

vurdering er det for oppdrag av denne typen, med primært årsoppgjørsrevisjon langt ut i det påfølgende år, viktig å gjøre fortsettelsesvurderingen i forbindelse med konklusjonsfasen for det forrige revisjonsåret. I redegjørelsen overfor Finanstilsynet oppgis det at De først i juni-juli 2018 begynte å tvile på realismen i selskapets finansieringsforsøk. I fortsettelsesvurderingen datert 27. september 2018 konkluderer De med at det på grunn av "*manglende realisme og at vi til dels mener at vi har blitt feilinformert*" finner det riktig å varsle om at De ville fratre med virkning fra to uker fra brevets dato. Før dette ble effektivt, vedtok derimot selskapet å fravelge revisor.

At revisor i nummerert brev ikke på et tidligere tidspunkt har satt konkrete frister for styret til å oppfylle sin handleplikt gjennom innhenting av ny egenkapital, og varslet sin fratreden dersom dette ikke ble gjennomført, anses for å være et brudd på revisorloven § 5-4 og 7-1 første ledd.

Avslutning

Revisor har i all hovedsak tatt Finanstilsynets kritikk til etterretning. I sitt tilsvarende svar har FGH opplyst at kritikken tas alvorlig og at det er iverksatt tiltak på både revisjonsselskaps- og oppdragsnivå for at liknende situasjoner ikke skal oppstå i fremtiden.

I sin redegjørelse for disse tiltakene har revisjonsselskapet blant annet opplyst om at det overfor alle revisjonsselskapets oppdragsansvarlige revisorer er presisert at dersom det er merknader i revisjonsberetningen avgitt av tidligere revisor, så skal disse undersøkes nærmere, det skal stilles krav til at forholdet rettes i engasjementsbrevet for at FGH skal kunne påta seg oppdraget og oppdragsaksepten skal i slike tilfelle godkjennes også av en annen oppdragsansvarlig på kontoret. Videre, har revisjonsselskapet tatt til etterretning at kvaliteten på nummerte brev må forbedres, både ved at brevene må være mer presise og sette klarere frister for når de brudd som kommenteres forventes å være rettet. FGH vil videre dersom revisjonsklienten innen angitte frister ikke følger opp de brudd som tas opp, som konsekvens varsle sin fratreden.

For Finanstilsynet

Anders Grini
tilsynsrådgiver

Morten Barstad
tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.